

УДК 336.14.352

Хом'як М.С.

кандидат економічних наук, докторант
Університету державної фіскальної служби України

ІНСТИТУЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ РОЗВИТКУ ФІСКАЛЬНОГО ПРОСТОРУ РЕГІОНІВ

INSTITUTIONAL ENVIRONMENT OF REGIONAL FISCAL SPACE DEVELOPMENT

АНОТАЦІЯ

У статті проаналізовано особливості впливу інституційного забезпечення на розвиток фіскального простору місцевих бюджетів. Визначено інституційні рамки та фактори формування регіонального фіскального простору. Досліджено тенденції трансформації інституційного забезпечення процесу створення та використання фіскального простору місцевих бюджетів у контексті фіскальної децентралізації в Україні.

Ключові слова: фіскальний простір, інституційне забезпечення, місцеві бюджети, доходи, видатки, місцевий борг.

АННОТАЦИЯ

В статье проанализированы особенности влияния институционального обеспечения на развитие фискального пространства местных бюджетов. Определены институциональные рамки и факторы формирования регионального фискального пространства. Исследованы тенденции трансформации институционального обеспечения процесса создания и использования фискального пространства местных бюджетов в контексте фискальной децентрализации в Украине.

Ключевые слова: фискальное пространство, институциональное обеспечение, местные бюджеты, доходы, расходы, местный долг.

ANNOTATION

The article analyzes the features of the influence of institutional provision for the development of the fiscal space of local budgets. Institutional framework and factors of regional fiscal space formation are defined. The tendencies of transformation institutional provision of process of creating and using local budgets fiscal space in the context of fiscal decentralization in Ukraine are investigated.

Keywords: fiscal space, institutional provision, local budgets, revenue, expenditure, local debt.

Постановка проблеми. Однією з ключових передумов підвищення якості надання публічних послуг у рамках фіскальної децентралізації є розширення фіскальної автономії регіонів України. Проте формування та використання фіскального простору місцевих бюджетів вимагає якісного інституційного забезпечення, яке б дозволило органам місцевого самоврядування не тільки ефективно залучати фінансові ресурси, а й інвестувати їх у проекти, що сприятимуть досягненню цілей регіонального розвитку. Зважаючи на це, вдосконалення інституційного середовища розвитку фіскального простору регіонів України набуває особливої актуальності у межах реформи державних фінансів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання інституційного забезпечення регіонального фіскального простору активно обговорюється у вітчизняній та зарубіжній академічній літературі. Фіскальні інституції є основою мобілізації доходів, яка водночас забезпечує їх подальшу трансформацію у видатки, що спри-

ють економічному зростанню на рівні регіонів. Експерти МВФ підтверджують цю тезу, зазначаючи, що для фінансово стійких країн характерні відносно сильні фіскальні інститути [1, с. 28]. Іншими словами, функціонування системи державних фінансів вимагає наявності чітко структурованих (але водночас і гнучких) інституційних рамок, що регламентуватимуть створення та використання фіскального простору як на рівні регіонів, так і на рівні національної економіки.

Науковці Національного інституту стратегічних досліджень під інституційною архітектонікою бюджетної політики розуміють систему правил, норм, законів, органів законодавчої й виконавчої влади, установ та їх поєднання і співвідношення, за допомогою яких формуються та реалізуються стратегічні й тактичні цілі, спрямовані на забезпечення ефективного функціонування системи бюджетного регулювання соціально-економічного розвитку країни [2, с. 4]. Ми вважаємо, що таке трактування інституційного забезпечення може бути застосоване і до регіонального фіскального простору.

К. Вемелле зазначає, що інституційне забезпечення є важливим фактором еволюції регіонального фіскального простору у довгостроковій перспективі, складовими якого є:

- рамки фіскальних відносин між органами державного управління різних рівнів;
- природа і характеристики джерел доходів та видаткових зобов'язань субнаціональних урядів;
- стійкість регіональних систем публічних фінансів до кризових явищ;
- здатність регіональних бюджетів до залучення позикових коштів [3, с. 8].

З метою поглиблення розуміння важливості інституційного забезпечення для створення адекватного базису реалізації фіскальної політики на місцевому рівні, проілюструємо рамки формування регіонального фіскального простору (рис. 1).

Як видно з рис. 1, первинним фактором, що визначає об'єктивну здатність субнаціональних урядів до розширення фіскального простору, є економічна база регіону, яка виступає у якості джерела генерування податкових надходжень. Проте ефективність використання економічної бази регіону для створення фіскального про-

стору залежить від інституційного забезпечення у формі міжурядових рамок та правил фіскальних відносин між урядами різних рівнів, а також від місцевого правового контексту, що охоплює нормативно-правове забезпечення конкретних заходів у сфері фіскальної політики.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На першому етапі фіскальної децентралізації в Україні було сформовано фундамент фіскальної автономії місцевих органів самоврядування у формі уточнення їх повноважень у сфері акумулювання надходжень та здійснення видатків. Разом з тим, розширення фіскального простору місцевих бюджетів та побудова дієвих механізмів його використання вимагає подальшого вдосконалення інституційного забезпечення з урахуванням вітчизняних реалій.

Постановка завдання. Метою статті є визначення інституційних факторів розвитку фіскального простору місцевих бюджетів та дослідження впливу трансформації інституційного забезпечення на фіскальний простір регіонів України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під регіональним фіскальним простором необхідно розуміти резерв ресурсів приватного та публічного секторів, який є доступним для досягнення пріоритетних цілей соціально-економічного розвитку або може бути створений субнаціональними органами влади шляхом реалізації цілеспрямованого комплексу заходів у сфері податкової, бюджетної та боргової політики без зниження фіскальної стійкості регіону у серед-

ньостроковій перспективі з урахуванням обмежень чинної моделі фіскальної децентралізації.

Інституційне середовище розвитку фіскального простору регіонів частково формується державою шляхом визначення повноважень у сфері формування доходів, здійснення видатків та залучення внутрішніх та зовнішніх позик, а також субнаціональними органами влади через прийняття конкретних фіскальних рішень з урахуванням макроекономічних передумов, нормативно-правових обмежень та вподобань і потреб економічних агентів.

У сфері генерування доходів регіональних бюджетів основними інституційними факторами формування фіскального простору є:

- 1) обмеження щодо переліку доходів, що можуть оподатковуватися регіональними органами державної влади;
- 2) здатність субнаціональних урядів підвищувати свої доходи у автономному режимі;
- 3) стабільність та контрциклічність регіональних податкових надходжень та трансфертів [3, с. 9].

Крім того, ще одним джерелом доходів регіональних органів влади є трансферти з державного бюджету, які можуть надаватися як з метою вирівнювання фіскального потенціалу регіонів, так і у вигляді грантів для фінансової підтримки проектів, що є пріоритетними з точки зору держави.

У сфері видаткових повноважень субнаціональних урядів до інституційних характеристик фіскального простору належать:

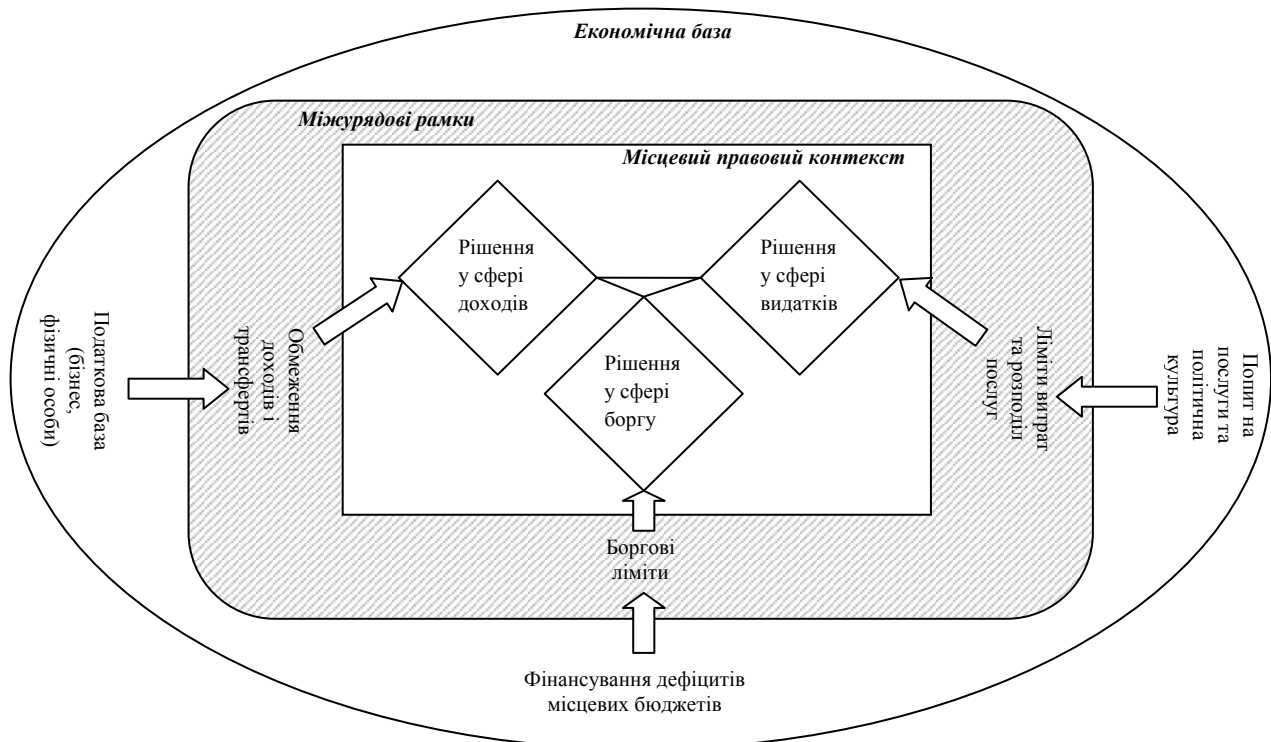

Рис. 1. Рамки формування регіонального фіскального простору

Джерело: складено автором на основі [4]

1) види видаткових зобов'язань – від переліку видатків, здійснення яких закріплене за регіональним бюджетом, залежить потенціал використання бюджетних резервів;

2) гнучкість видатків регіонального бюджету, під якою варто розуміти здатність субнаціональних органів влади до здійснення переорієнтації власних видатків шляхом їх скорочення у одних сферах та збільшення у інших, які є більш пріоритетними;

3) вигоди від підвищення ефективності бюджетних видатків, які являють собою документально закріплену систему бонусів у вигляді певного розширення фіскальної автономії регіону [3, с. 18, 26, 28];

4) видаткові ліміти, які встановлюються центральним урядом.

У сфері залучення та обслуговування регіональними органами влади зовнішніх та внутрішніх позик ключовими інституційними факторами є:

1) наявність та характеристики фіскальних правил щодо субнаціональних запозичень – такі правила обмежують діяльність органів місцевого самоврядування по залученню позикових коштів, тим самим впливаючи на їх можливості щодо фінансування публічних інвестицій у середньостроковому та довгостроковому періодах;

2) підхід до контролю та нагляду за субнаціональними запозиченнями, що застосовується центральним урядом, який визначає мету, типи та процедури їх здійснення (так зване регулювання субнаціонального боргу за принципом *ex ante*) [5, с. 77];

3) наявність механізмів залучення позикових коштів на фінансовому ринку – подібні механізми охоплюють отримання субнаціональними органами влади рейтингів від світових кредитно-рейтингових агентств, гарантування регіонального боргу з боку центрального уряду, а також створення спеціалізованих інституцій, котрі формуватимуть пул з боргів місцевих органів влади задля більш ефективного його обслуговування.

Важливим етапом фіскальної децентралізації в Україні є формування інституційної основи розширення фіскального простору регіонів за рахунок введення нових правил перерозподілу загальнодержавних податків, надання місцевим органам влади права запроваджувати нові місцеві податки, а також реформування системи міжбюджетного вирівнювання.

Нормативно-правові рамки формування фіскального простору регіонів України визначені Законами України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» від 28.12.2014 р. № 71-VIII та «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» від 28.12.2014 р. № 79-VIII.

Основними новаціями зазначених законопроектів стало віднесення до податкових над-

ходжень місцевих бюджетів таких податків: 1) 60% податку на доходи фізичних осіб (далі – ПДФО), що сплачується (перераховується) на відповідній території (крім території міст Києва та Севастополя); до бюджетів Києва та Севастополя перераховується відповідно 40% та 60% ПДФР; 15% ПДФО підлягає перерахуванню до обласних бюджетів; 2) 100% податку на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності; 3) акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів у розмірі 5% від їх вартості; 4) 100% податку на майно, який охоплює податок на нерухоме майно (відмінне від земельної ділянки), транспортний податок та плату за землю; 5) 25% надходжень екологічного податку (до бюджетів Києва та Севастополя – 80% надходжень); 100% єдиного податку.

До обласних бюджетів та бюджету м. Києва наразі зараховується 10% податку на прибуток підприємств, тоді як до проведення фіскальної децентралізації відповідні бюджети мали право лише на податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної форми власності.

До складу неподаткових надходжень місцевих бюджетів віднесено 100% плати за надання адміністративних послуг (окрім 50% адміністративного збору за державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно і державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців) [6; 7].

Іншим важливим джерелом доходів органів місцевого самоврядування є система міжбюджетних трансфертів, яка також зазнала значних змін у 2015 р. Ключовою реформою у сфері міжбюджетних трансфертів стало запровадження нової системи горизонтального вирівнювання податкової спроможності територій. Її складовими є базова та реверсні дотації. Базова дотація – трансферт, що надається з державного бюджету місцевим бюджетам для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій. Реверсна дотація – кошти, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій. Вирівнювання місцевих бюджетів здійснюється на основі індексу податкоспроможності відповідного регіонального бюджету, який є коефіцієнтом, що визначає рівень податкоспроможності такого бюджету порівняно з аналогічним середнім показником по всіх обласних бюджетах України у розрахунку на одну людину.

Ця реформа передбачає механізм подвійного стимулювання місцевих бюджетів до ефективного акумулювання доходів (за виключенням бюджету м. Києва, де фіскальне вирівнювання не здійснюється). По-перше, з профіцитних бюджетів адміністративно-територіальних одиниць, за умови, що їх коефіцієнт податкоспроможності перевищує 1,1, до державного бюджету вилучаються лише 50% суми перевищення (а не 100%, як було до фіскальної децентралі-

зації), яка використовуються для надання базових дотацій. Дана норма створює стимул до підвищення ефективності генерування доходів місцевими бюджетами, оскільки передбачає можливість отримати додатковий ресурс, що може бути використаний для фінансування перспективних проектів регіонального розвитку. По-друге, дефіцитні бюджети органів місцевого самоврядування, індекс податкостроможності яких є нижчим 0,9, отримують базову дотацію у розмірі 80% суми, необхідної для досягнення значення такого індексу. Органи місцевого самоврядування повинні самостійно забезпечити надходження інших 20% необхідних фінансових ресурсів шляхом оптимізації видатків або пошуку альтернативних джерел доходів.

Інша важлива складова реформи міжбюджетних трансфертів обумовлена передачею фінансування охорони здоров'я та медицини на місцевий рівень. З цією метою було запровадження нові види міжбюджетних трансфертів, а саме такі прямі субвенції з державного бюджету: а) освітню субвенцію; б) медичну субвенцію; в) субвенцію на фінансування заходів соціально-економічної компенсації ризику населення, яке проживає на території зони спостереження; г) субвенцію на проекти ліквідації підприємств вугільної і торфодобувної промисловості та утримання водовідливних комплексів у безпечному режимі на умовах співфінансування (50%).

Структура доходів бюджетів органів місцевого самоврядування в Україні дає підстави стверджувати про зміцнення ресурсної бази для здійснення їх видаткових повноважень у межах фіскальної децентралізації. Для ілюстрації цієї тези варто відобразити динаміку податкових та неподаткових надходжень місцевих бюджетів, а також міжбюджетних трансфертів протягом 2011–2015 рр., аби кількісно охарактеризувати вплив трансформації інституційного забезпечення на фіскальний простір регіонів (див. рис. 1).

Як видно з рис. 1, зміна пропорцій перерозподілу окремих загальнодержавних податків, а також розширення повноважень органів міс-

цевого самоврядування у сфері акумулювання доходів, що набули чинності у 2015 р., значно підвищили їх власні доходи.

Податкові надходження органів місцевого самоврядування перевищили не лише показники 2014 р., що ознаменувався в Україні суспільно-політичною нестабільністю, втратою контролю на частині території та активною фазою бойових дій, а і 2011–2013 рр., які були відносно стабільними у політико-економічному плані. Водночас, неподаткові надходження місцевих бюджетів у 2015 р. порівняно з попереднім роком зросли майже на 65%. Динаміка неподаткових надходжень дає підстави стверджувати, що в Україні на інституційному рівні було закладено стимул до підвищення ефективності надання публічних послуг та максимальної реалізації наявного потенціалу самостійного залучення доходів, відмінних від податків, вплив якого і став основною причиною підвищення частки неподаткових надходжень у структурі доходів місцевих бюджетів.

Досить показовою з точки зору впливу трансформації інституційних рамок на фіскальний простір регіонів є динаміка міжбюджетних трансфертів. Рис. 2 вказує на те, що протягом 2014–2015 рр. відбулося їх стрімке підвищення. Це пов'язане в першу чергу з передачею функції фінансування шкіл та медичних установ на місцевий рівень. Для забезпечення реалізації цієї функції коштів місцевих бюджетів явно недостатньо, тому було запроваджено додаткові субвенції, які частково компенсували відміну дотації вирівнювання.

Суттєві зміни відбулися за результатами фіскальної децентралізації також у сфері видаткових повноважень органів місцевого самоврядування. У межах змін до бюджетного законодавства, прийнятих протягом 2014–2015 рр., органам місцевого самоврядування було надане право самостійно формувати місцеві бюджети з урахуванням параметрів, визначених у проекті Державного бюджету. Важливою новацією стало делегування державою місцевим бюджетам функції фінансування освіти та охорони здоров'я. Відповідальність за реалізацію зазначених функцій частково взяла на себе держава у формі запровадження відповідних субвенцій: медичної – для фінансування закладів охорони здоров'я, освітньої – для фінансування освітніх послуг. Субвенції надаються на основі нормативно закріплених алгоритмів розподілу. Головними розпорядниками у межах цих субвенцій визначено Міністерство охорони здоров'я України та Міністерство освіти та науки України. Таким чином було посилено відповідальність профільних міністерств за повноту та якість медичних послуг, що надаються громадянам.

Особливістю зазначених субвенцій є відсутність необхідності повернення до державного бюджету сум їх залишків із можливістю використання у цілях оновлення матеріально-технічної бази відповідних закладів.

Рис. 2. Структура та динаміка доходів місцевих бюджетів протягом 2011–2015 рр.

Джерело: складено автором за даними Державної казначейської служби України

Таблиця 1

Структура видатків місцевих бюджетів за функціональною класифікацією протягом 2011–2015 рр.

Функція	2011		2012		2013		2014		2015	
	млрд грн.	частка, %	млрд грн.	частка, %	млрд грн.	частка, %	млрд грн.	частка, %	млрд грн.	частка, %
Бюрократичний апарат	9,06	5,0%	9,59	4,3%	10,11	4,6%	9,56	4,2%	12,86	4,6%
Відсотки за запозиченнями	0,82	0,5%	1,00	0,4%	1,50	0,7%	1,46	0,6%	1,67	0,6%
Збройні сили	0,001	0,0%	0,001	0,0%	0,001	0,0%	0,002	0,0%	0,011	0,0%
Інші функції	8,36	4,6%	8,83	4,0%	5,59	2,5%	4,77	2,1%	9,78	3,5%
Комунальне господарство	8,36	4,6%	19,68	8,8%	7,61	3,5%	17,70	7,8%	15,68	5,6%
Культура та спорт	6,92	3,8%	8,15	3,7%	8,55	3,9%	8,99	4,0%	9,61	3,4%
Медичне обслуговування	38,74	21,4%	47,10	21,2%	48,69	22,1%	46,57	20,6%	59,55	21,3%
Міжбюджетні трансферти	2,72	1,5%	1,34	0,6%	1,61	0,7%	2,12	0,9%	3,14	1,1%
Освіта	59,02	32,6%	71,32	32,0%	74,60	33,9%	71,43	31,7%	84,01	30,0%
Паливно-енергетичний комплекс	0,08	0,0%	0,18	0,1%	0,03	0,0%	0,00	0,0%	0,01	0,0%
Пенсійне забезпечення	3,34	1,8%	3,79	1,7%	4,03	1,8%	4,00	1,8%	4,78	1,7%
Правоохоронні органи	0,22	0,1%	0,21	0,1%	0,22	0,1%	0,25	0,1%	0,32	0,1%
Природоохоронна діяльність	0,88	0,5%	1,16	0,5%	1,00	0,5%	0,89	0,4%	1,48	0,5%
Сільське господарство	0,16	0,1%	0,12	0,1%	0,14	0,1%	0,11	0,0%	1,33	0,5%
Соціальний захист	38,56	21,3%	46,27	20,8%	52,49	23,9%	53,45	23,7%	67,86	24,2%
Транспорт	3,75	2,1%	3,85	1,7%	3,69	1,7%	4,35	1,9%	8,01	2,9%
Всього	180,99	100%	222,58	100%	219,84	100%	225,63	100%	280,09	100%

Джерело: складено автором за даними Державної казначейської служби України

Крім того, передбачено розширення власних повноважень місцевих бюджетів у сфері фінансування муніципальної поліції, як реакція на суспільно-політичну нестабільність, що спостерігається в Україні.

Важливою з точки зору регіонального розвитку стала також норма, відповідно до якої обсяг витрат бюджету розвитку має становити не менше 10% від загального фонду відповідного місцевого бюджету.

Очевидно, що у відповідь на фіскальну децентралізацію видаткові повноваження органів місцевого самоврядування в Україні були суттєво розширені. З метою характеристики якісної складової цього процесу доцільно дослідити еволюцію їх структури протягом 2011–2015 рр.

Функціональна структура видатків місцевих бюджетів свідчить що найбільше ресурсів органи місцевого самоврядування спрямовують на фінансування медицини, освіти та соціальний захист населення (табл. 1).

Водночас, фіскальна децентралізація суттєво не змінила функціональної структури місцевих бюджетів. Частка ключових статей у сукупних видатках місцевих бюджетів на фоні підвищення їх обсягу залишилася практично незмінною, а у сфері медицини та комунального господарства навіть дещо знизилася. Це свідчить, що інституційна реформа не призвела до дисбалансів видаткової архітектури місцевих бюджетів у формі зміщення фінансування від одних функціональних сфер до інших. Цей факт можна вважати ще одним позитивом у контексті максимізації фіскального простору місцевих бюджетів.

Крім значного розширення повноважень органів місцевого самоврядування у сфері акумулювання доходів та здійснення видатків в Україні на інституційному рівні також було врегульоване питання залучення до місцевих бюджетів позикових коштів.

Законом України № 79-VIII від 28.12.2014 р. видатки на обслуговування місцевого боргу віднесено до захищених. Ця норма покликана гарантувати повернення боргу органів місцевого самоврядування кредиторам, тим самим виступаючи у якості фактора зниження вартості його обслуговування.

Розширенню повноваження органів місцевого самоврядування у сфері залучення позикових коштів сприяв дозвіл на здійснення запозичень усіма містами обласного значення, тоді як раніше це могли робити лише міста із чисельністю населення понад триста тисяч осіб. Як вказують аналітики Національного інституту стратегічних досліджень, ця норма розширила перелік міст, що володіють таким правом, з 16 до 182 [2, с. 13].

Змін зазнали також правила надання місцевих гарантій та здійснення запозичень від міжнародних фінансових організацій. Задля спрощення зазначених процесів для органів місцевого самоврядування було запроваджено принцип «мовчазної згоди», який полягає у наданні їм відповідного права у випадку, якщо висновок Міністерства фінансів України не отриманий протягом місяця з дати подання заявки.

На основі аналізу динаміки запозичень місцевих бюджетів України протягом 2011–2015 рр. (табл. 3) можна зробити ряд висновків, а саме:

1) у 2015 р. місцевий борг зменшився на 38% відносно попереднього року, у т.ч. за рахунок його реструктуризації та проведених інституційних реформ;

2) основним джерелом запозичення фінансових ресурсів для органів місцевого самоврядування є внутрішній борг, частка якого у сукупному місцевому борзі зросла 49% у 2011 р. до 83% у 2015 р.;

3) внутрішній борг місцевих бюджетів є переважно середньостроковим, в той час як зо-

Таблиця 2

Динаміка заборгованості місцевих бюджетів України за типом кредитора та строком погашення протягом 2011–2015 рр., млн грн

Показник	Рік	2011	2012	2013	2014	2015
Внутрішній борг, у т.ч.		6653,35	12173,15	16587,30	15089,23	12421,75
Заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями		1754,42	6105,91	5871,62	5204,14	2867,03
Заборгованість за середньостроковими зобов'язаннями		4684,31	5951,29	10599,75	9724,66	9405,55
Заборгованість за короткостроковими зобов'язаннями і векселями		1,77	1,77	1,74	46,73	34,98
Заборгованість за іншими внутрішніми зобов'язаннями		212,84	114,19	114,19	113,70	114,19
Зовнішній борг, у т.ч.		6754,06	4538,99	4510,98	8769,55	2516,02
Заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями		6754,06	4532,89	4497,23	8751,93	2443,58
Заборгованість за середньостроковими зобов'язаннями		–	6,10	13,75	17,62	72,43
Усього, у т.ч.		13407,42	16712,14	21098,29	23858,78	14937,76
м. Київ		10406,84	13177,48	13793,16	17526,41	8980,01

Джерело: складено автором за даними Державної казначейської служби України.

внiшнiй борг представлений довгостроковими зобов'язаннями. Зважаючи на курсову нестабiльнiсть нацiональної грошової одиницi, довгостроковий зовнiшнiй борг пов'язаний iз пiдвищеними ризиками у сферi його обслуговування;

4) протягом аналізованого періоду частка м. Києва у сукупному місцевому борзі становила в середньому 71,0%, а найнижчого значення цей показник досяг у 2015 р. (60,1%).

Дані, наведені у табл. 2, свiдчать, що для бiльшостi рiгiонiв України мiсцевий борг не є вагомим джерелом мобiлiзацiї додаткових фiнансових ресурсiв. Водночас, скорочення даного показника у 2015 р., що спостерiгається на фонi покращення нормативно-правового забезпечення процесу залучення та обслуговування позик органами мiсцевого самоврядування, дає пiдстави очiкувати активiзацiї використання цього перспективного джерела фiнансових ресурсiв для реалiзацiї проектiв, важливих з погляду рiгiонального розвитку.

Охарактеризовані зміни репрезентують перший етап фiскальної децентралiзацiї в Україні, а тому є частково фрагментарними та вимагають оптимiзацiї з урахуванням свiтового досвiду та вiтчизняних реалiй.

У контекстi необхідностi чiткого закрiплення обов'язкiв i вiдповiдальностi держави та органiв мiсцевого самоврядування у процесi надання публiчних послуг корисною опцiєю може бути запровадження фiскальної конституцiї (fiscal constitution), яка є основою iнституцiйного забезпечення рiгiональної фiскальної полiтики у бiльшостi федеральних країн. Фiскальна конституцiя являє собою сукупнiсть основоположних норм i правил, якi створюють рамки для прийняття рiшень у сферi фiскальної полiтики. Фiскальна конституцiя охоплює нормативно-правовi акти, щодо внесення поправок до яких iснують жорсткi обмеження (iх коригування, як правило, може здiйснюватися лише квалiфiкованою бiльшiстю парламенту), тим самим формуючи стабiльну iнституцiйну основу реалiзацiї рiгiональної фiскальної полiтики протягом тривалого часу [8, с. 32].

Фiскальнi конституцiї є iнституцiйним механiзмом, який створює безпосереднiй зв'язок мiж заходами фiскальної полiтики, якi реалiзовують субнацiональнi уряди, та кiнцевими результатами iх використання. Його основне призначення полягає у формуванні рацiональної поведiнки субнацiональних органiв державної влади, що проявляється через використання ефективних фiскальних iнструментiв задля

досягнення бажаних результатiв. Фiскальна конституцiя у правовому полi регламентує iнституцiйнi рамки формування рiгiонального фiскального простору.

Висновки. Трансформацiя українського законодавства у напрямi фiскальної децентралiзацiї позитивно вплинула на розвиток рiгiонального фiскального простору. Проявом цього є збiльшення фiскальної автономiї мiсцевих бюджетiв. Водночас, формування та використання рiгiонального фiскального простору вимагає закрiплення моделi фiскальної децентралiзацiї на законодавчому рiвнi. Корисним iнституцiйним механiзмом у цьому планi може бути прийняття фiскальної конституцiї, яка гарантуватиме стабiльнiсть правового поля формування та використання фiскального простору мiсцевих бюджетiв.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Regional Economic Outlook. Sub-Saharan Africa: Staying the Course / World Economic and Financial Surveys. – Washington, D.C.: International Monetary Fund. – October, 2014. – 99 p.
2. Прiоритети реформування та напрямi перспективного розвитку мiжбюджетних вiдносин в умовах бюджетної децентралiзацiї в Україні. – К.: НISД, 2015. – 80 с.
3. Vammalle C. A Sub-national Perspective on Financing Investment for Growth II – Creating Fiscal Space for Public Investment: The Role of Institutions / C. Vammalle, R. Ahrend, C. Hulbert, // OECD Regional Development Working Papers. – 2014. – №2014/06. – 43 p.
4. Pagano M. A. «The Fiscal Policy Space: A Comprehensive Framework for City Fiscal Decision-making», presented at the National Tax Association annual meetings / M. A. Pagano, C. Hoene, Y. Wu. – Tampa, 2013. – 21–23 November. – 45 p.
5. Martinez-Vazquez J. Fiscal Adjustment and Subnational Borrowing Regulations [Electronic resource] / J. Martinez-Vazquez and V. Vulovic // Chapter in «Subnational Debt Management and Restructuring: Lessons from International Experience». – World Bank Group, 2015. – Mode of access: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/23668/Subnational0de0rnational0experience.pdf;sequence=1>
6. Про внесення змiн до Бюджетного кодексу України щодо реформи мiжбюджетних вiдносин : Закон України : вiд 28.12.2014 р. № 79-VIII // Вiдомостi Верховної Ради. – 2015. – №12. – С. 76.
7. Про внесення змiн до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актiв України щодо податкової реформи : Закон України : вiд 28.12.2014 р. № 71-VIII // Вiдомостi Верховної Ради. – 2015. – №7–8, №9. – С. 55.
8. Fiscal Federalism 2016 Making Decentralisation Work / Edited by Hansjörg Blöchliger and Junghun Kim. – OECD Publishing, Paris, 2016. – 148 p.